

Bengt Hannus, Ståbacka, i full gång med att snickra ihop ännu en fladdermusholk. En holk har fyra "lägenheter". Och tusen holkar borde man få upp i hela landet. FOTO: MALIN BYLUND

Ser till att fladdermössen får

■ Av en slump korsade sig deras vägar, biologens och finsnickarens. Med gemensamma krafter hjälper de fladdermössen att få trygga daggömslen.

Lite här och där i Bengt Hannus svarveri på gården i Ståbacka, Närpes, ligger det – precis som det ska i en verkstad – brädor, lister, träbitar av varierande slag. Långa, korta, ohjvlade, hyvlade...

I en liten travé ligger ett par ohjvlade, rätt korta brädor med horisontella färor i. De är vitala delar i Hannus senaste projekt: fladdermusholken. Att det råkade bli just fladdermusholken är något av en slump. En bekant bad honom att snickra ihop en holk åt honom i hopp om att de fladdermöss som huserade på gården skulle få en trygg boning.

Man måste tänka på fladdermusens bästa, sedan ställer man allt efter den.

BENGT HANNUS

Men hur skulle den ultimata holken egentligen se ut, började Hannus fundera.

Efter att ha frågat lokala biologer fick han tips om att kontakta Niclas Fritzen, chef vid Valsörarnas biologiska station. Och tillfället kunde inte ha varit mer passande.

1000 holkar på ett år

Med anledning av Finlands 100-årsjubileum har Chiropterologiska föreningen i Finland nämligen dragit i gång en kampanj.

Målsättningen är att få upp och registrera tusen fladdermusholkar, en kampanj som motsvarar den pågående fågelholkskampanjen vars mål är en miljon registrerade holkar.

Jag har sökt en snickare som skulle kunna hjälpa mig med holkarna och funderat vem jag skulle hitta, vem som skulle ha den rätta utrustningen, berättar biolog Niclas Fritzen, bördig från Kristinestad.

– Och så ringde Bengt plötsligt åt mig... jag vet inte om det var telepati eller vad det var, skratrar han.

Bengt Hannus och Niclas Fritzen sökte varandra utan att riktigt ens veta om det själva, och på den vägen är det.

– Ja, det här accelererade sig av sig själv, det gick helt av misstag, konstaterar Bengt Hannus.

Fyra "lägenheter"

Biologen och finsnickaren har tillsammans med Bengts son Petter Hannus utarbetat holkmodeller som är en modifikation av en brittisk modell.

– Vi leker med andra holkar också. Eftersom vi inte vet vilka holkar våra fladdermöss föredrar så testar vi olika modeller och ser vad dem föredrar, säger Niclas Fritzen.

På ett par månader har mellan 30 och 40 stycken snickrats ihop.

De har fått göra om, göra rätt. Att materialet är återvänt ställer en del krav på själva konstruktionen då brädorna är olika tjocka.

Holken är en exotisk sak men rätt besvärlig att göra, konstaterar Bengt Hannus.

Den har tak men inget golv.

Tanken är att spillningen ska falla ut i stället för att samlas på hög. Brädorna är ohjvlade och obehandlade så att fladdermössen med hjälp

av sina tummar och kloprydda bakfötter ska få bra fäste då de klättrar in i holken.

Sett från botten är holken indelad i fyra springor som alla är två centimeter breda. De fungerar som "lägenheter" som fladdermössen ska få välja mellan. Längst upp i holken finns en liten kammare för de fladdermöss som föredrar lite större utrymme.

I "lägenheternas" väggar finns klätterfäror och på landningsplattan likaså, allt för att underlätta för fladdermusen att ta sig in i holken.

– Det är också viktigt att holkarna är täta. Man måste tänka på fladdermusens bästa, sedan ställer man allt efter den, säger Bengt Hannus.

Behöver gömslen

Det moderna skogsbruket gynnar inte fladdermössen, kan Niclas Fritzen konstatera.

Då allt fler träd fälls försvinner naturliga daggömslen för de nattaktiva daggdjuren.

– Vilka boplatser fladdermössen använder i naturen är rätt dåligt känt. Men de behöver daggömslen, säger han och fortsätter:

– Nog vet man ändå att de använder sig av håligheter i träd precis

la ut i stället för att samlas på hög. Brädorna är ohjvlade och obehandlade så att fladdermössen med hjälp

skogsbruket med "städade" skogar inte gynnar dem, de är säkerligen i behov av boplatser.

Tanken är att holkarna ska komma ut till försäljning i början av april, men var och när är ännu inte spikat.

Bengt Hannus tycker att projektet är spännande – och fladdermusen likaså.

Fångar älgflugan?

– Jag vet ju egentligen ingenting om fladdermöss men de har funnits här på gården hela tiden. Några brukar vi få syn på om våarna, men bara under en kort period. Vi ser mer av dem på hösten, säger han.

– Och de är ju nyttodjur, det påstås att de äter "krankar" och till och med älgflugor. Vi får hoppas det.

Och att de faktiskt skulle äta de – ofta ovälkomna – älgflugorna är inte helt omöjligt, menar Fritzen.

Jag vet inte om några observationer av fladdermöss som äter älgflugor har blivit gjorda eller om det bara är en allmän förhoppning. Men de äter ju i princip allt som flyger och de har vassa tänder som kan krossa hårda insekter. Flyger en älgfluga på natten, varför skulle inte en fladdermus ta den?

Malin Bylund

malin.bylund@sydin.fi
06-7848 745

Biolog Niclas Fritzen på Valsörarna håller på att lokalisera en radiosändarförsedd taigafladdermus. FOTO: PRIVAT

Den här trollpipistrellen är en vuxen hane som fångades på en strandäng i närheten av Valsörarnas biologiska station i september 2016. FOTO: NICLAS FRITZEN

En ringmärkt nordfladdermus som hittades i en holk på Valsörarna i höstas. FOTO: NICLAS FRITZEN

trygga bon

Holkarna ska placeras på omkring 3–5 meters höjd. Det ska finnas fritt utrymme under och framför holken. FOTO: MALIN BYLUND

Underifrån syns landningsplattan och de fyra "lägenheterna" som fladdermössen kan välja mellan att bo i. FOTO: MALIN BYLUND

Mer än tusen fladdermusarter i världen

- Det finns mer än tusen fladdermusarter. De delas in i två undergrupper: storfladdermöss och småfladdermöss.
- Storfladdermöss påträffas främst i tropiskt klimat. De livnar sig på frukt. Småfladdermöss finns över hela jorden förutom i polarområden. Flera arter är insektsätare. Vissa arter äter exempelvis fisk och grodor.
- Fladdermöss är de enda däggdjuren som aktivt kan flyga. De är vanligen nattaktiva.
- Storfladdermössen har välutvecklat mörkerseende till skillnad från småfladdermöss som skickar ut högfrekventa ljud och registrerar dess ekon för att kunna lokalisera bytesdjur och undvika hinder (ekolokalisering).
- Insektsätande fladdermöss går inom de tempererade delarna av världen i dvala under den kalla delen av året för att undvika svältdöd.

Källa: Nationalencyklopedin

Var ska holken placeras?

- Holken ska placeras på en skyddad plats på 3–5 meters höjd. Under och framför holken bör finnas ett par meter öppet utrymme eftersom fladdermusen kastar sig ut i en nedåtgående båge då den flyger ut ur boet.
- Flera holkar kan placeras nära varandra. Då kan fladdermusen flytta om den blir störd, eller om det blir för varmt eller kallt.
- Holken ska gärna placeras nära eller i anslutning till träd, buskar eller byggnader. Fladdermössen använder sig nämligen av ekolokalisering för att navigera sig i mörkret, den orienterar sig fram genom ljud. Därför får platsen inte vara för öppen.
- Speciellt honor med ungar vill ha det soligt och varmt, gärna kring 30 grader. Därför får holken gärna vända mot en sydostlig eller sydlig riktning så att den redan från morgonen värms upp.
- Fladdermusen är inte rädd för människan, men holken ska ändå inte placeras allt för nära där det är mycket rörelse och oljud.

Kartlägger en ovanligt art

Varför finns den ovanliga fladdermusarten trollpipistrell överhuvudtaget i Österbotten? Det försöker man ta reda på inom projektet Kvarken Bats.

Projektet Kvarken Bats med biolog Niclas Fritzen i spetsen inleddes sommaren 2013. Genom projektet undersöker man migrerande fladdermöss i Kvarken, kartlägger flytt-rörelserna – speciellt hos den sårbara arten trollpipistrell.

Trollpipistrellen påträffades för första gången i Österbotten år 2010. Den är med andra ord en "doldis" som är rätt outforskad.

Av de tretton fladdermusarter som identifierats i Finland övervintrar åtminstone fem regelbundet och går i dvala under vintern.

De resterande söker sig till sydligare breddgrader eller övervintrar sporadiskt hos oss.

Flyger 1000–2000 km

Trollpipistrellen är dock en långdistansflyttare som varje höst flyger mellan 1000 och 2000 kilometer för att komma till Mellaneuropa där den tillbringar vintern.

Frågan är vad arten, som man trott hör hemma i de allra sydligaste delarna av landet, gör i Österbotten – varifrån den kommer och vart den ska.

– Man vet fortfarande inte överhuvudtaget varifrån den kommer. Det finns knappt några observationer av den i Österbotten sommartid, och sommarobservationerna av den i övriga Finland är också få, förklarar biolog Niclas Fritzen, chef på Valsörarnas biologiska station.

– Det kan hända att de som flyger över Kvarken här i själva verket kommer från Ryssland, att de förökar sig där och flyger via Kvarken och ner längs med svenska kusten och vart de nu far då, till England, Holland eller Frankrike.

Observation i Härkmeri

För att undersöka de migrerande fladdermössen har sex fladdermusstationer med ultraljudsdetektorer placerats ut i Österbotten. Bland annat på flera ställen på Valsörarna (och på Holmöarna på svenska sidan), men också vid Tistronskatan i Härkmeri.

Nordfladdermus och mustasch...

13 fladdermusarter har påträffats i Finland.

De här tre arterna är vanligast i Sydösterbotten:

- nordfladdermus (*Eptesicus nilssonii*)
- vattenfladdermus (*Myotis daubentonii*)
- taigafladdermus (*Myotis brandtii*). Ytterligare sju arter har påträffats i Österbotten:
- mustaschfladdermus (*Myotis mystacinus*)
- större brunfladdermus (*Nyctalus noctula*)

Där observerades trollpipistrellen för första gången den 23 augusti 2014.

Också i samband med andra fladdermusarteringar till exempel vid vindkraftsutredningar har trollpipistrellen påträffats i Sydösterbotten, bland annat vid utredningarna av Böle och Pjelax vindkraftspark.

Vindkraftverk problematiska

– Trollpipistrellen är en art som är känd att omkomma vid närbkontakt med vindkraftverk, dels genom direkta krockar men framför allt genom de kraftiga lufttrycksförändringar i närheten av rotorbladen som förstör fladdermössens lungor, säger Niclas Fritzen.

– Vindkraftsparker är problematiska för dem, bland annat för att de flyger rätt högt, och därför är det viktigt att man känner till migrationsrutterna så att man kan ta dem i beaktande då man planerar vindkraftsparker.

Utredningarna om trollpipistrellen fortsätter, men då inom ramen för ett mer omfattande projekt.

Nu ska också radiomottagarstationer som registrerar radiosändarförsedda fladdermöss placeras ut på båda sidorna om Kvarken för att slutligen dokumentera migrationsrutterna.

Går inte till attack

Tre fladdermusarter är enligt Niclas Fritzen vanliga i Sydösterbotten: nordfladdermus, vattenfladdermus och taigafladdermus, men sannolikt också mustaschfladdermusen.

Eftersom de är nattaktiva gäller det att hålla utkik efter de små krabaterna nattetid.

– Nordfladdermusen tycker om gläntor, man ser den flygande på trädtopphöjd över till exempel skogsbilvägar.

– Taigafladdermusen flyger gärna på ögonhöjd i en gammal, gles granskog, men nog kan man se den på gårdar också.

– Vattenfladdermusen håller till vid vattendrag lågt över ytan.

Många kanske skräms av fladdermössen – en rädsla som är obefogad:

– Vissa tror att de flyger på människans. Men människan lockar ju till sig myggor som fladdermössen äter, därför kan de komma rätt nära en.

Malin Bylund

- sydpipistrell (*Pipistrellus pipistrellus*)
- dvärgpipistrell (*Pipistrellus pygmaeus*)
- trollpipistrell (*Pipistrellus nathusii*)
- gråskimlig fladdermus (*Vespertilio murinus*)
- brunlångöra (*Plecto auritus*). Av de 13 arterna i Finland har dessa tre inte påträffats i Österbotten:
- dammfladdermus (*Myotis dasycercus*)
- fransfladdermus (*Myotis nattereri*)
- sydfladdermus (*Eptesicus serotinus*)